

KARBONHİDRATLAR

- Karbonhidratlar (KH) bitkilerde kuru maddenin %90'dan fazlasını oluşturur. Doğada boldur, gıdaların en yaygın bileşenidir.
- Çok farklı molekül yapısında boyutta ve şekildedir.
- Kimyasal yapıları ve fiziksel özellikleri de çok farklıdır.
- Kimyasal ve biyokimyasal modifikasyona yatkındır ve dolayısıyla özellikleri ve kullanım alanları genişletilebilir.
- Nişasta, laktoz, glukoz, früktoz ve sukroz insanlarca sindirilebilir ve alınan toplam kalorinin %70-80'i bu bileşiklerden kaynaklanır.

- Karbonhidrat terimi genel bir elementer kompozisyonu ifade eder. Bu kompozisyon $C_x(H_2O)_y$ formülündedir ve **H:O** oranı **suda olduğu** gibidir. (KARBONLU SU-Karbonhidrat)
- Karbonhidrat olmadığı halde formüle uyan bileşikler vardır: CH_2O : Formaldehit, $C_2H_4O_2$: asetik asit.
- Bazıları bir tür şeker oldukları halde yapıya uymaz: Amino şekerler. (örn. glukoz amin- $C_6H_{13}NO_5$).
- Canlı organizmaların yapısındaki bazı doğal karbonhidratlar bu formüle uymaz. (örn. DNA'nın yapısında yer alan **deoksiriboz**- $C_5H_{10}O_4$)
- Çoğu KH'lar basit veya modifiye şekerlerin oluşturduğu oligomer veya polisakkarit formdadır.
- Düşük molekül ağırlıklı KH'lar genellikle polimerlerin dekompozisyonu sonucu oluşurlar.

KARBONHİDRATLARIN SINIFLANDIRILMASI

- ♦ **Monosakkaritler** – Yapılarında birden fazla OH içeren basit yapılardır. Karbon atomu sayısına (3, 4, 5, 6) göre **trioz**, **tetroz**, **pentoz** veya **heksoz** olarak adlandırılır.
- ♦ **Disakkaritler** - 2 monosakkarit kovalent bağla bağlanmıştır.
- ♦ **Oligosakkaritler** – birkaç monosakkarit kovalent bağla bağlanmıştır.
- ♦ **Polisakkaritler** – Monosakkarit veya disakkarit zinciri içeren polimerlerdir.

Monosakkaritler

- Daha basit KH'lara parçalanamayan KH'lardır ve **Basit Şekerler** olarak da adlandırılır. Monomerik üniteler birleşerek daha büyük yapıları oluştururlar.
- Yapılarında **asimetrik (kiral)** karbon atomu içerirler.
- D-glukoz kombine formları (başta selüloz) da göz önüne alındığında doğada en bol bulunan organik bileşiktir. D-glukoz hem aldehit hem polyoldür. 1. karbondan aldehit yapı içerir.
- Monosakkaritler yapılarında aldehit veya keton grubu içermelerine göre aldoz veya ketoz olarak adlandırılır.

Monosakkaritlerin Sınıflandırılması

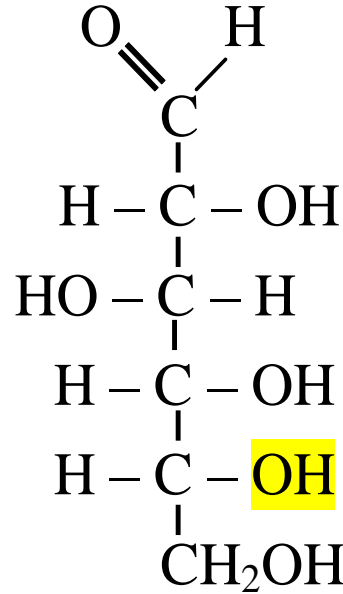
KARBONİL GRUP ÇEŞİDİ		
C ATOMU SAYISI	ALDOZ	KETUZ
3	Trioz	Triuluz
4	Tetroz	Tetruluz
5	Pentoz	Pentuluz
6	Heksoz	Heksuluz
7	Heptoz	Heptuluz
8	Oktoz	Oktuluz
9	Nonoz	Nonuluz

- Bir bileşiğin adında **ose** eki varsa **şeker** olduğunu gösterir.
- Glukoz açık olarak yazıldığında aldehit grubu 1. karbondur ve en üsttedir.
- Birincil OH grubu 6. karbondur ve en alttadır. Diğer ikincil hidroksil grupları 2, 3, 4 ve 5. C atomuna bağlıdır ve tümünde farklı gruplar bağlıdır.

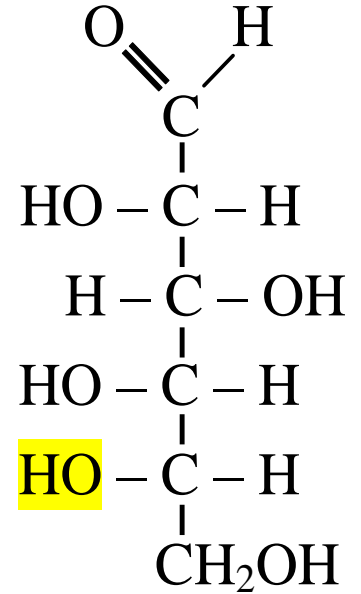
Şekerlerin Adlandırılması

Birden fazla asimetrik karbon atomu (ACA) içeren şekerlerde aldehit veya keton grubuna en uzak ACA'na bağlı OH grubunun yönü D veya L olma durumunu belirler.

Doğal şekerlerin çoğu D formdadır.

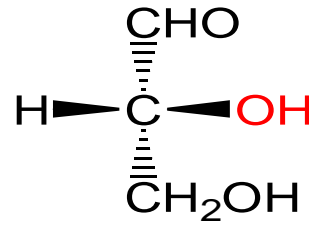
D-glukoz

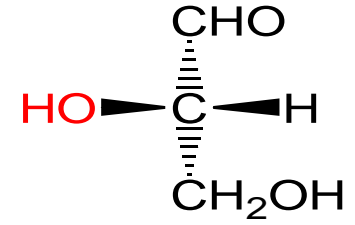
L-glukoz

D ve L Formları

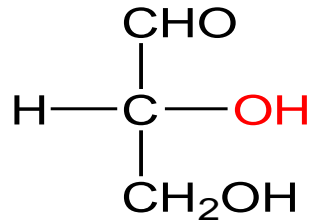
D veya L formda olma durumu asimetric karbon atomuna bağlı OH grubunun bulunduęu taraf ile ilgilidir. (Gliseraldehit: Üç karbonlu en basit aldoz)

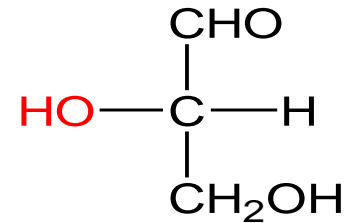
D-glyceraldehyde

L-glyceraldehyde

D-glyceraldehyde

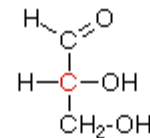
L-glyceraldehyde

- Doğal olarak bulunan glukoz D formdadır. Bunun ayna görüntüsüne L-glukoz denir.
- Her kiral atomun ayna görüntüsü olacağından 2^n sayıda düzenleme söz konusudur. Böylece 6 karbonlu bir aldozun (örn. glukoz) 4 kiral atomu olduğundan $2^4=16$ farklı şeker oluşturma olasılığı bulunur. Bunların sekizi D- serisi, diğer sekizi ise bunun ayna görüntüsü yani L- serisidir.
- 6 karbonlu ketozlarda kiral atom sayısı 3 olduğundan bu sayı $2^3=8$ 'dir.
- OH grubu içeren en büyük sayılı (bu durumda 5. KARBON) C atomunun OH grubu SAĞ'da ise D-şeker, solda ise L- şekerdir.

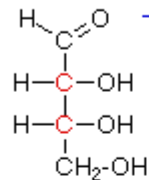
Prof. Dr. Sedat VELİOĞLU

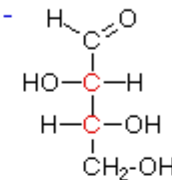
• D-ALDO ŞEKERLER

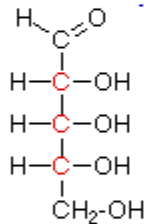
D-(+)-glyceraldehyde

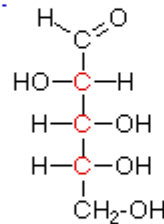
D-(-)-erythrose

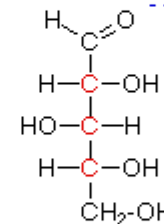
D-(-)-threose

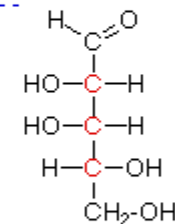
D-(-)-ribose

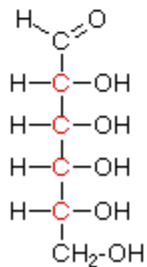
D-(-)-arabinose

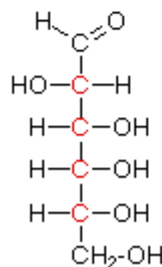
D-(+)-xylose

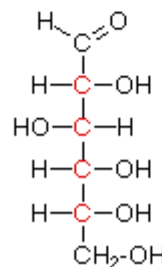
D-(-)-lyxose

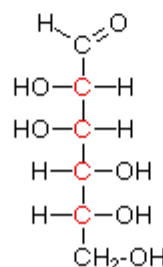
D-(+)-allose

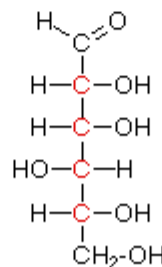
D-(+)-altrose

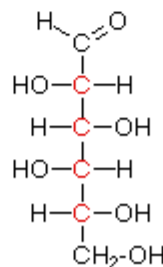
D-(+)-glucose

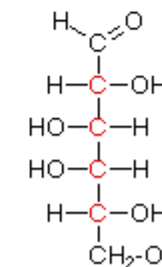
D-(+)-mannose

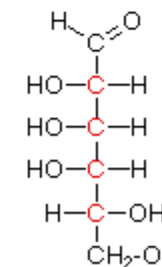
D-(-)-gulose

D-(-)-idose

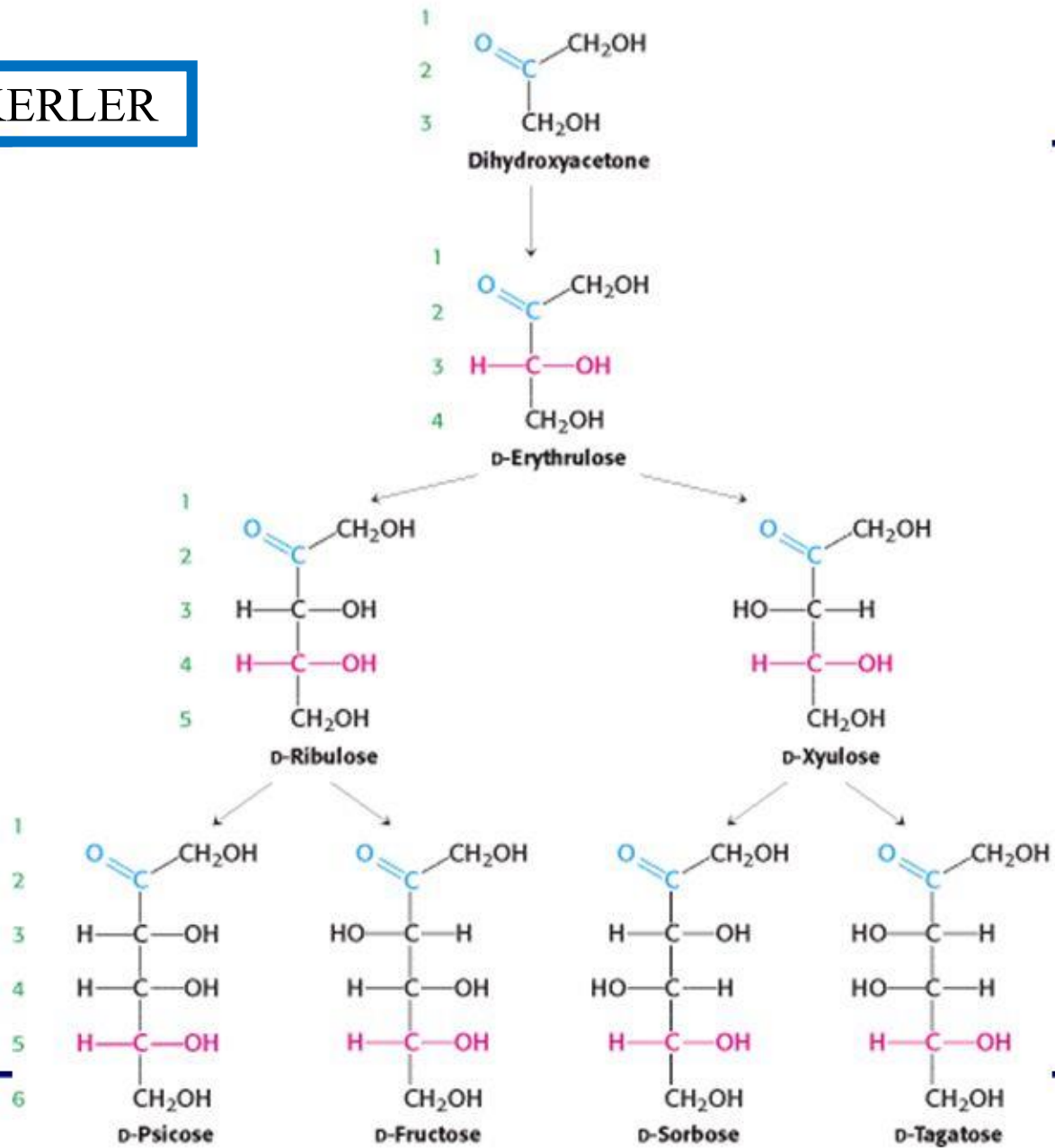
D-(+)-galactose

D-(+)-talose

Prof. Dr. Sedat VELİOĞLU

D-KETO ŞEKERLER

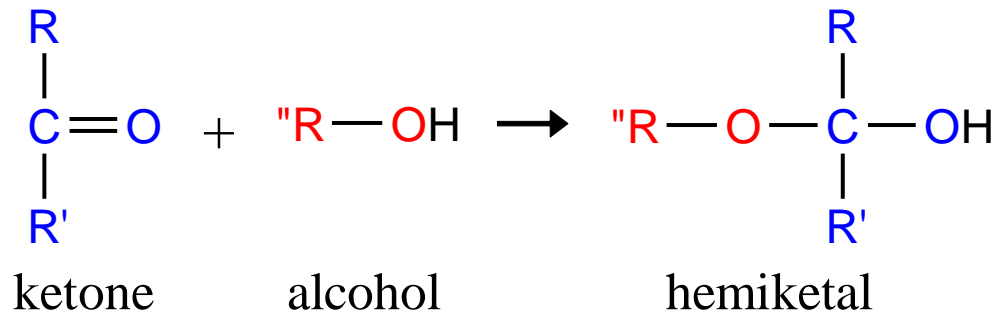
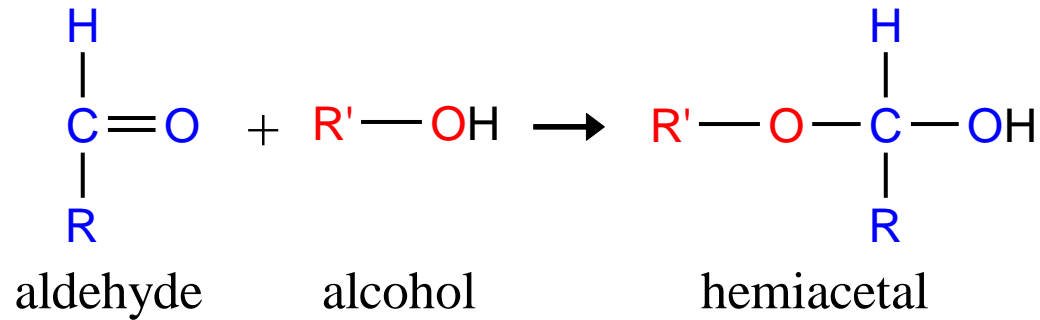

- D-glukoz ve 6 C içeren tüm şekerler heksozlar olarak adlandırılır. Aldo şekerler, özellikle de aldoheksozlar doğada çok yaygındır.
- 3 C atomu içeren 2 aldoz bulunur. Bunlar:
  - D-gliseraldehit (**D-gliseroz**)
  - L-gliseraldehit (**L-gliseroz**)'dur ve sadece 1 adet kiral atom içerirler.
- 4 C atomu içeren tetrozlar (**ALDO ŞEKER**) 2 adet kiral C atomu içerir ve toplam 4 izomeri vardır. (D- ve L-eritroz ve D- ve L- treoz)
- 4C atomu içeren tetruozlar (**KETO ŞEKER**) ise 1 adet kiral C atomu içerir ve toplam 2 izomer söz konusudur (D ve L eritrüloz)
- 5 C atomu içeren aldo pentozlar 3 kiral C atomu içerir. 2^n formülüne göre sekiz izomeri vardır. Bunlar
  - 4 adet D ve 4 adet de L formunda olmak üzere arabinoz, likoz, riboz ve ksiloz'dur.
- 5 C atomu içeren **keto pentozlar** 2 kiral atom içerir ve toplam 4 şeker bulunur. Bunlar ribuloz ve ksiluloz'un D ve L formlarıdır.
- 6 C'lu aldo heksozların 4 kiral atomu 16 izomeri (Bkz. yukarıdaki şekil)
- 6C'lu keto heksozların 3 kiral atomu vardır ve 8 izomeri vardır. (Bkz. yukarıdaki şekil)

Hemiasetal ve hemiketal oluşturma

Bir aldehit bir alkolle reaksiyona girer ve hemiasetal oluşturur.

Bir keton bir alkolle reaksiyona girer ve hemiketal oluşturur.

Prof. Dr. Sedat VELİOĞLU